

Englantilaiset kirjeet

*Millaista kieltä englantilaiset käyttivät 1400–1600-luvuilla?
Vanhojen sukujen ullaakoilla säilyneet kirjeet avaavat kielentutkijoille oven
menneeseen maailmaan.*

”**A**ll letters methinks should be free and easy as one’s discourse, not studied as an oration nor made up of hard words like a charm; ‘tis an admirable thing to see how some people will labour to find out terms that may obscure a plain sense, like a gentleman I knew, who would never say the weather grew cold, but that winter began to salute us. I have no patience for such coxcombs.”

Näin kirjoitti **Dorothy Osborne** tulevalle miehelleen **William Templelle** syyskuussa 1653. Kirjeet säilyivät suvussa lähes tälle vuosisadalle asti, kunnes siirtyivät British Museumin kokoelmiin. Dorothy ja Williamin mutkikas rakkaustarina, joka kuitenkin päättyi onnellisesti, on innoittanut monia kirjeiden lukijoita. Myös kielentutkijoille ne ovat herkullista aineistoa. Koska kielihistorian tutkijat eivät voi nykysosiolingvistien tavoin lähestyä haastateltavia nauhurin kera, on meidän luotettava säilyneeseen kirjalliseen aineistoon halutesamme tutkia kielen vaihtelua.

Eri sosiaalisten ryhmien käyttämän kielen eroja englannin kielen varhaisempien vaiheiden näkökulmasta tutkitaan englannin kielen laitoksella vuonna 1993 Suomen Akatemian rahoituksella käynnistyneessä *Sosiolingvistiikka kielihistoriassa* -projektissa. Professori **Terttu Nevalaisen** ja dosentti **Helena Raumolin-Brunbergin** ideoima projekti toimi Helsingin yliopiston tutkimushankerahoituksella vuosina 1996–1998 ja jatkaa nyt osana englannin kielen vaihtelun ja muutoksen huippuyksikköä.

Projektiryhmä on työstänyt elektroniseen muotoon lähes 6000 Englannissa kirjoitettua kirjettä vuosilta 1417–1681. Tämä tietokonetekstistö, *Corpus of Early English Correspondence* (CEEC), tarjoaa mahdollisuuden myöhäiskeskiajan ja uuden ajan alun englannin kielen vaihtelun ja muutoksen tutkimiseen. Korpuksessa on lähes 800 eri henkilön kirjoittamaa kirjettä, ja kirjoittajat edustavat kaikkia kirjoitustaitoisia sosiaalisia ryhmiä mahdollisimman laajasti. Kuten nykyisin, kielen vaihteluun vaikutti esimerkiksi murretausta ja sosiaalinen asema: kauppiat käyttivät kieltä eri tavalla kuin aatelisto ja pohjoisen kieli erosi etelän kielestä. Kukin ryhmä vaihteli tyyliään myös vastaanottajan mukaan: omille lapsille kirjoitettiin eri tavalla kuin liikututtavalle tai korkealle hoviherralle. Ja aivan kuin tänäänkin nuorison kielenkäyttö poikkesi varttuneempien kirjoittajien kielestä.

Useimmat kielenmuutokset syntyvät ja leviävät aluksi epämuodollisessa puheessa. Kielessä esiintyy kaiken aikaa vaihtelua, mutta joskus vaihtelu alkaa levitä puhutusta kirjoitettua ja epämuodollisesta muodolliseen kielenkäyttöön. Alkuun päässyt muutos saavuttaa yhä ylempää sosiaaliryhmiä, kunnes se on hyväksytty standardikieleen. Esimerkkinä tästä on englannin kielen kieltolauseissa käytettävä *do*-apuverbi (*I do not like it*), jonka nousu 1500- ja 1600-luvuilla noudattaa tätä kielenmuutoksen klassista kaavaa.

Eri kielenpuhujat ovat kuitenkin eri tavoin herkkiä kielen vivahteille. Yksi erityisen varovainen ryhmä ovat sosiaaliset etenijät, jotka pyrkivät sulautumaan saavuttamaansa korkeampaan sosiaaliseen asemaan myös kielellisesti. Siksi heidän puheensa ja kirjoituksensa on usein konservatiivisempaa ja lähempänä standardia kuin muiden. Näin oli myös *do*-apuverbin kohdalla: vasta kun muut olivat jo ryhtyneet käyttämään uutta rakennetta, tämä ryhmä uskaltautui uutuuden kokeilemiseen.

Kielen muutokset voivat kuitenkin levitä myös ylempistä sosiaaliryhmistä alempiin. Paitsi kielteisiin väitelauseisiin, *do*-apuverbi oli hyvää vauhtia leviämässä myönteisiin väitelauseisiin, joissa se nykyään esiintyy vain painollisena (*I do like it*). Tämä kehitys sai kuitenkin äkillisen lopun 1600-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tutkittaessa muutokseen liittyviä sosiaalisia tekijöitä kävi selväksi, että nopeimmin apuverbi katosi hovin ja lontoolaisten kielestä. Tälle löytyi myös uskottava selitys: kuningatar **Elisabeth I** kuoli vuonna 1603 ja hänen seuraajansa **Jaakko I** tuli hovimiehineen Skotlannista. Skoteilla ei ollut tapana käyttää *do*-rakennetta, joten tämä pieni mutta vaikutusvaltainen ryhmä sai todennäköisesti pysäytettyä jo alkaneen muutoksen. Apuverbin ylviäminen kielteisiin väitelauseisiin alkoi uudelleen pienen tauon jälkeen, joten on luultavaa, että kielensisäiset tekijät painoivat sen kehityksessä enemmän kuin ulkoiset vaikuttimet.

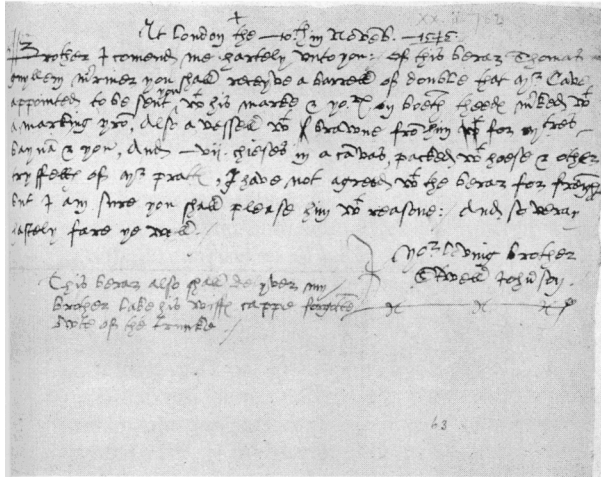
Hallitsevat miehet, pehmentävät naiset

Sosiolingvistinen tutkimus vahvistaa myös arkikokemuksemme miesten ja naisten erilaisuudesta kielenkäyttäjinä. Eroja löytyy esimerkiksi miesten ja naisten muutosalttiudesta. Usein naiset omaksuvat kielen uutuudet miehiä nopeammin. Myös miesten ja naisten tyyli esittää asioita on erilainen. Joitakin vuosia sitten best-

Säätyerot näkyivät myös ihmisten pukeutumisessa, oikeus hienoimpiin turkkiin ja kankaisiin oli tarkkaan säädelty. Kuva K. Rutizin kirjasta *Habitus Variarum Orbis* vuodelta 1581.

1500-luvulla elänyt Otwell Johnson oli lontoolainen villakauppias. Tämä lyhyt 10. marraskuuta 1545 päivätty kirje on kulkenut tavaralahetyksen mukana Otwellin veljelle ja liikekumppanille Johnille. Perheyriytyksen konkurssin jälkeen kirjeenvaihto takavarikoitiin ja sitä on säilytetty ensin Towerin linnassa ja nykyisin Public Record Office:ssa Lontoossa.

selleriksi nousseessa kirjassaan *You just don't understand* amerikkalainen sosiolinguisti **Deborah Tannen** analysoi miesten ja naisten kielen eroja ja väitti, että jopa monet väärinkäsitykset aiheutuvat miesten ja naisten täysin erilaisista tavoista kommunikoida.

Mistä miesten ja naisten kielen erot sitten johtuvat ja millaisia ne oikeastaan ovat? Osa kielen tutkijoista korostaa miesten ja naisten biologisia eroja ja selittää myös kielenkäytön erot kielellisten kykyjen geneettisenä erillaisuutena. Suurin osa nyky sosiolinguisteista kuitenkin korostaa miesten ja naisten erilaisia yhteiskunnallisia rooleja ja näiden roolien erillaisuudesta johtuvaa kielenkäyttöä.

On esimerkiksi todettu, että miesten ja naisten keskusteluissa miehet keskeyttävät naisten puhetta ja hallitsevat muutenkin puheaikaa. Naiset taas tyypillisesti pehmentävät sanottavaansa erilaisilla epävarmuutta ilmaisevilla sanonnoilla, kuten *I think*, *I guess* tai *I suppose*. Nämä tutkimustulokset kertovat nykyenglannin eroista, ja onkin aivan perusteltua kysyä, miten laajalti tuloksia voidaan yleistää eri kulttuureihin tai eri historiallisiin aikakausiin.

Kirjeessä läsnä kirjoittaja ja lukija

1600-luvun kirjeet kertovat, että myös tuolloin naiset ja miehet käyttivät kieltä eri tavoin. Jos nyky naiset pehmentävät viestiään puhujan varauksellisuutta osoitta-

villa ilmaisuilla, myös 1600-luvun englantilaisnaiset näyttävät turvautuneen kirjeissään samanlaiseen keinoon. Tällaiseen tulokseen päädyttiin tutkimuksessa, jossa kartotettiin *I think* -ilmaisun ja muiden vastaavien kirjoittajan näkemystä ja varmuuden astetta ilmaisevien minä-persoonaisen verbifraasien käyttöä.

Naisten kirjeissä näitä kirjoittajan näkemysten ilmaisuja on huomattavasti enemmän kuin miesten kirjeissä. Kirjeissä naiset ilmaisevat itseään minä-muodossa ylipäättänsäkin miehiä useammin. Kun tähän vielä yhdistetään se, että naiset miehiä tyypillisemmin puhuttelevat myös vastaanottajaa, alkaa jonkinlainen kuva naisten ja miesten kielen eroista hahmottua. Naisten kirjoitustyyliä voisi luonnehtia miehiä interaktiivisemmaksi ja henkilökohtaisemmaksi. Sekä kirjoittaja itse että vastaanottaja ovat selkeästi läsnä naisten kirjeiden kielellä.

Toinen pikainen tulkinta tietysti on, että naiset tosiaan ovat miehiä epävarmempia tai ainakin ilmaisevat epävarmuuttaan herkemmin. Näin yksioikoisiin johtopäätöksiin ei kuitenkaan ole syytä sen paremmin nykyaisten kuin 1600-luvunkaan naisten kohdalla. *I think* ja muut vastaavat kirjoittajan näkemystä ilmaisevat fraasit eivät läheskään aina kerro kirjoittajan todellisesta epävarmuudesta sanomansa sisällön suhteen, vaan niitä käytetään kirjeen kirjoittajan ja vastaanottajan välisen, toista huomioivan vuorovaikutuksen rakentamiseen, esimerkiksi pehmentämään jyrkkiä mielipiteitä. Nimenomaan naiset käyttivät kirjeissään *I think* -fraasia vastaanottajan huomioimiseen, mistä löytyy esimerkkejä aviopuolisoiden välisestä kirjeenvaihdosta. Vaimot saattoivat kehua aviomiehensä ja heidän tekiemiään ratkaisuja tai kertoa tunteistaan puolisoihinsa kohtaan, kuten 27-vuotias Lady **Brilliana Harley** kirjoittaessaan itseään parikymmentä vuotta vanhemmalle miehelleen Sir **Robert Harleylle** vuonna 1627: "I think I never missed you more than now I do, or else I have forgotten what is past." ■

Minna Palander-Collin väittelee 5. marraskuuta aiheesta Grammaticalization and Social Embedding: I THINK and METHINKS in Middle and Early Modern English. Arja Nurmi väittelee 12. marraskuuta aiheesta A Social History of Periphrastic DO. Molemmat teokset julkaistaan Uusfilologisen yhdistyksen sarjassa Mémoires de la Société Néophilologique.